

Latgališu woceleite

Latgali var tikai mīlēt

Kāpēc Latgales keramikas pods ir atpazīstams Parīzē, Londonā un Rīgā?

Polikarpa Čerņavska eksperimenti

Egita Terēze Jonāne

Latgalē bieži kurina keramikas Uceplūs, notiek keramikas izstādes, turklāt Latgales keramikas pods ir atpazīstams Parīzē, Londonā un Rīgā. Kāds ir Latgales keramikas poda fenomena – atbildi meklēju šajā rakstā. Iestarpināšu, ka keramikas pods nav at-
raujams no citiem Latgales keramikas šedevriem – svečtura, piena krūzes, svil-
paunieka, šķīvja utt.

Nujorkā nevar tapt Latgales keramikas pods

Izrādot mūsdienu Latgales keramiķu darbus Daugavpils Māla mākslas centra stikla terasē, Tautas lietišķās mākslas studijas «Latgale» vadītāja, keramiķe Lilija Zeiļa stāsta, ka, piemēram, Nujorkā gan jau podnieka ripa būs tāda pati, kā Latgalē, bet uz tās nevarēs izveidot Latgales keramikas podu, tāpēc ka tur, Amerikā, nav tādas glazūras, kādu var panākt tikai Latgalē. «Esmu bijusi daudzās pasaules valstīs, un visur keramikas podus veido no māla, un visur tos apdedzina krāsnī ar malku. Taču ir viens bet ... Tur veikalā nevar nopirkt to glazūru, kāda ir Latgales keramikai. Latgales keramika ir Latvijas zīmols. Tas tā bija padomju laikā (Latgales podi bija tikpat populāri kā «Latvijas balzams» un «Dzintara» smaržas), tā tas ir arī šodien,» novērojusi Lilija.

Gan pirms daudziem gadiem, mācoties Rēzeknes lietišķās mākslas vidusskolā, strādājot «Daiļradē» un darbojoties A. Paulāna Tautas lietišķās mākslas studijā, gan šodien, vadot Tautas lietišķās mākslas studiju «Latgale», viņa vienmēr ir lepojusies ar Latgales keramikas vēsturi, sevišķi Preiļu novada Silajāņu keramikas tradīcijas vecmeistaru padarīti. «Tur, Preiļu pusē, keramikas podus veidoja vecvectēvs, vec-tēvs, tēvs, dēls, mazdēls. Keramiķis bija dzimtu – Čerņavsku, Ušpeļu, Vilcānu u. c. izkopts amats. Mūsu Meistars Vilcāns (ie-nākot viņa darbnīcā, mēs, jaunie keramiķi, drebējām kā apses lapas) stāstīja, ka viņš keramikas podus veidoja mazā istabiņā ve-cāku mājās, pēc tam tos apdedzināja pirtī. Keramikas darbi tapa tikai pa vasaru, jo ziemā keramikas podu apdedzināšanai vajadzēja daudz malkas. Kurzemieki, vid-zemieki, kuri bija turīgāki, keramikas traukus varēja nopirkt, bet Latgales zem-nieks pats sēdās pie ripas, lai veidotu traukus saimei un pārdošanai,» saka Lilija.

Runājam arī par to, vai Latgales kera-mikas pods iederas šajā globalizācijas

Ligītas Paknes keramika

laikā. Lilija atzīstas, ka pati ilgu laiku ne-varēja pievērsties laikmetīgajai keramikai. Tomēr, pateicoties pašas audzēkņim Va-lentīnam Petjko, kurš Daugavpilī organizē starptautisku keramikas mākslas simpoziju, viņa paralēli klasiskā žanra darbiem sāka veidot arī laikmetīgās keramikas mākslu. Keramiķis visu mūžu mācās, uzskata Lilija, un, darbojoties keramikas pasaulē četrdes-mit gadus, bieži atceras vecmeistara Sta-ņislava Vilcāna vārdus – ja cilvēks ir kera-miķis un ja viņam ir acis, viņam pietiek redzēt, kā cits meistars dara.

Lilija stāsta: «Mēs jau sen diskutējam par to, ka visi Latvijas rokdarbi (aušana, klūģu pīšana, tostarp arī podniecība) ir jā-iekļauj līdzās mūsu Dziesmusvētkiem UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā. Taču šī ideja ir iestrēgusi likumlēmēju gai-teņos. Visā pasaulē ļoti ciena roku darbus. Tu jau redzi, ka mūsu studijas keramiķi un arī es pati, kuri veido laikmetīgās keramikas darbus, pieturas arī pie klasiskās Latgales keramikas formas un glazūras. Latgales ke-ramika ir Latgales keramika. To jau 1937. gadā novērtēja Parīzes izstādes rīkotāji, pie-šķirdami zelta medaļu mūsu Latgales vec-meistaram Polikarpam Vilcānam. Bet mums ir jāiet arī kopsolī ar laiku. Kāpēc gan Lat-gale nevarētu būt pasaules keramikas māks-las centrs? Daugavpilī katru gadu notiek starptautisks keramikas simpozijš, un to at-spoguļo starptautisks keramikas žurnāls. Arī šogad visa plašā pasaules keramiķu saime ieraudzīja Daugavpils keramiķi Unu Guru, kura šajā simpozijā saņēma trešo godalgu. Mēs esam pasaules aprītē, bet tomēr Latga-les keramikas pods ir Latgales keramikas pods. Runājot par globalizāciju un digitali-zāciju, es neticu, ka Latgales keramikas podu varēs uztaisīt Zoom platformā. Lat-

Nellijas Dzalbas keramika

Lilijas Zeiļas keramika

gales keramika nepazudīs. Un vēsturi gadu tūkstošiem lasa tikai pēc podiem. Zelts, da-žādi metāli pazūd zemē, bet saglabājas ke-ramikas pods vai tā lauskas.»

Vai Latgales keramikas podam ir jāstāv plauktā kā eksponātam? Lilija Zeiļa saka, ka Latgales keramikas pods, bļoda, krūze... ir jālieto ikdienā. Vērojot pircējus gadatirgos, viņa redz, ka arī šodien cilvēki Latgales ke-ramiku pērk lietošanai nevis putekļu kārtai plauktā, to arī dāvina vai ved ārzemju radiem.

Visa pamatā ir sieviete

Arī Preiļu Vēstures un lietišķās mākslas muzeja izglītojošā darba un darba ar apmeklētājiem vadītāja Silvija Ivanovska un galvenais krājumu glabātājs Rihards Siso-jevs uzskata, ka Latgales keramikas poda vēsturi un slavu ir kaldinājuši Preiļu no-vada Silajāņu puses keramiķi (par to būs stāsts citā rakstā). Turklāt jaunie prata turēt līdzī vecmeistariem. Silvija pastāsta, ka vecmeistara Polikarpa Čerņavska znots Jā-zeps Caics, kuru viņš uzskatīja par savu labāko skolēnu, bieži nav varējuši atšķirt, kurš kuram podam ir autors. «Bet arī laik-metīgā māksla balstās tradīcijā. Tā tas ir ar keramiku. Vecmeistaru veidotais Latga-les pods ir pamats tam, ko tagad veido jau-nie keramiķi,» uzsver Rihards.

«Tomēr man ir arī subjektīvs viedoklis. Ja runā par Latgales poda fenomenu pasaulē, tad jāuzsver, ka visa pamatā ir sieviete. Mēs zinām, ka pirmos keramikas traukus izman-toja sievietes saimniecībā. Sieviete bija visu

laiku darbos, bet vīrietis veidoja keramikas traukus un domāja, kā tos pārdot. Taču sievie-tei labāk patika labākā trauka forma, lai tā būtu ne par šauru un ne par platu un funkcio-nāla, un spilgtākas krāsas. Un patika jau tie krāšņākie podi, bet tas krāšņais nāca ar to zirnīti, liklocīti. Līdz ar to meistaram bija jāpiedomā, kāds tad būs keramikas pods vai piena krūze. Un ja kaimiņam keramikas po-dus pērk labāk, tad arī meistaram bija jācen-šas, lai viņa pods būtu labāks. Toreiz podnie-ki savā starpā sacentās, tāpat kā saimnieces, kuras centās pārspēt viena otru, adot krāšņus cimds,» uzskata Silvija. Viņai mājās ir vai-rāki keramikas darbi, un, kad Vasarsvētki vai Līgo svētki, viņa liek bērzus Silajāņu vec-meistaru veidotajā krūzē. Tāpat Silvijai patīk vērot, kā bērnodārza piecgadīgie bērni, ap-meklējot muzeju, ar lielu sajūsmu mīca māla piku un veido savu pirmo darbiņu – sēni.

Un varbūt tiešām Latgales keramikas poda fenomena slēpjas keramiķa plaukstās. Preiļu Vēstures un lietišķās mākslas muzeja saime ir aplēsusi, ka Polikarps Čerņavskis izvirpojis 300 m māla, turklāt viņš gadā iz-dedzināja 10–11 ceplūs, bet katrā ceplī va-rēja būt apmēram 600 podu. Pa gadu tie jau bija ap 6000 podu. Muzeja saimes ļaudis uzskata, ka Polikarpa Čerņavska plaukstas noglāstīja māla kilometrus, kas ir līdzvērtīgi Latvijas robežas garumam – 1836 km. ▀

(Turpinājums sekos par Silajāņu kera-miku un keramiķi Polikarpu Čerņavski)

Autores foto

Šis projekts tiek realizēts ar Latgales reģiona attīstības aģentūras, Valsts kultūrkapitāla fonda un AS «Latvijas valsts meži» finansiālu atbalstu